

بررسی نقش بافت‌های قدیم و نو در شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های بزهکاری شهر بوشهر: رویکردی آینده‌نگر به امنیت کشور در سال ۱۴۰۴

دکتر غلامرضا جعفری‌نیا^۱

تاریخ وصول: ۱۴۰۰/۱/۲۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۶/۷

چکیده:

وجود گروه‌ها و خرده فرهنگ‌های متفاوت در کنار هم و به‌خصوص در بافت‌های قدیم شهر نوعی ناسازگاری اجتماعی با همدیگر و با فرهنگ غالب به وجود می‌آورد که منجر به شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های انحرافی در حاشیه‌ها و بافت‌های قدیم شهر می‌شود. هدف اساسی این مقاله بررسی نقش بافت‌های قدیم و نو در گرایش جوانان خرده فرهنگ‌های انحرافی در شهر بوشهر با رویکردی آینده‌نگر برای سال ۱۴۰۴ مورد ارزیابی قرار گیرد. این پژوهش با استفاده از روش پیمایش و از طریق ابزار پرسشنامه انجام شد. جامعه آماری مورد مطالعه جوانان بین سنین ۱۵ تا ۲۹ سال شهر بوشهر می‌باشد. تعداد ۳۰۰ نفر جوان از جامعه آماری به‌عنوان نمونه معرف به شیوه تصادفی سیستماتیک برای مطالعه انتخاب شدند. از اعتبار صوری برای روایی و آلفا کرونباخ برای پایایی ابزار تحقیق استفاده به عمل آمد و از روش‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون و مقایسه میانگین‌ها برای آزمون فرضیات و تکنیک رگرسیون برای سنجش مدل تحقیق استفاده شد. بر اساس یافته‌های تحقیق رابطه معناداری بین چهار دسته متغیر: متغیرهای خانوادگی، گروه‌های دوستی، عوامل فردی و ویژگی‌های سکونتی با گرایش به خرده فرهنگ‌های انحرافی در میان جوانان وجود دارد. این فرضیه‌ها حداقل در سطح ۹۵ درصد، معنادار بوده و تأیید شده‌اند. آزمون T نشان می‌دهد که هفت متغیر وابستگی به محل سکونت، جنسیت، سال‌های اقامت، تعداد افراد خانواده، صمیمیت بین اعضای خانواده، گسیختگی خانوادگی و میزان آشنایی و ارتباط با همسایگان از لحاظ آماری معنی‌دار است. این متغیرها به ترتیب میزان اهمیتی در تبیین متغیر وابسته داشته‌اند، وارد معادله رگرسیونی شده‌اند و در مجموع توانسته‌اند ۰/۶۲ درصد از واریانس متغیر وابسته را تبیین و توضیح کنند ($R^2=0/62$).

مفاهیم کلیدی: امنیت اجتماعی، گرایش به خرده فرهنگ انحرافی، وابستگی‌های دوستی، خانوادگی، عوامل فردی

^۱ دانشیار گروه جامعه‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد بوشهر، بوشهر، ایران jafarinia_reza@yahoo.com

مقدمه و بیان مسأله

وقوع بیش از حد جرائم در محیط‌های شهری نه فقط با اصول مسلم اجتماعی تعارض دارد بلکه همراه خود ضایعات سنگین سختی و رنج انسان‌ها، به هدر رفتن منابع اقتصادی، سرخوردگی شهروندان، وخامت کلی در کیفیت زندگی، ناامنی در خیابان‌ها و محله‌ها به وجود می‌آورد. خرده فرهنگ‌های انحرافی در شهرها، یکی از پدیده‌های مخرب حیات انسانی تلقی می‌شوند، که از دیرباز گریبان‌گیر جامعه انسانی بوده و سلامت جامعه را به خطر می‌انداخته‌اند. رشد لگام گسیخته جمعیت شهری با ایجاد و افزایش ناامنی‌ها در بافت شهری، باعث سکونت در حاشیه شهرها و گسترش حاشیه‌نشینی و زاغه‌نشینی شده است. خانواده‌های تهیدست و غالباً مهاجر که به تعبیر لوییس^۱ در نوعی (فرهنگ فقر) زندگی می‌کنند، بطور کامل جذب شیوه جدید زندگی شهری نشده و در حاشیه آن به زندگی ادامه می‌دهند (بیات، ۱۳۸۴:۱۶۱)؛ و کمتر در محور برنامه‌های حمایتی دولت قرار دارند. در این بخش از شهر، فقر، ویرانی، مسکن نامناسب، تراکم زیاد جمعیت در واحدهای مسکونی، نارسایی عرضه خدمات درمانی، فقدان آسایش لازم، مسائل بهداشتی، کمبود فضاهای شهری و خطرات ناشی از عوامل طبیعی نظیر سیل، به وفور یافت می‌شود، که البته به موارد یاد شده باید اوصافی چون عدم امنیت، جرم‌زا بودن و نیز مأمن و پناهگاه امن برای بزهکاران را اضافه نمود. وجود شرایط فوق، مناطق شهری و بخصوص را جزء مناطق مستعد ارتکاب جرم قرار داده و پتانسیل ارتکاب انواع جرایم را در این مناطق افزایش می‌دهد. رشد روزافزون ناامنی در شهرها، و مشکلات فراوانی که شهرها در دامن خود می‌پروراند، پیگیری‌های جدی را در این زمینه را ضروری می‌نماید.

افزایش جرائم اجتماعی، سرقت‌ها، رفتارهای غیر مسئولانه و ضد اجتماعی که امروزه در بسیاری از جوامع به شکل حاد درآمده و از حالت یک پدیده اجتماعی خارج و به صورت یک مسأله اجتماعی نمودار گشته است که نه تنها سلامتی و امنیت جامعه را به مخاطره می‌اندازد، بلکه هزینه‌های مالی گزاف را تحمیل مالیات دهندگان و ساکنین این شهرها می‌کند (محسنی تبریزی، ۱۳۸۳:۱۴). امروزه نیز مدرنیته با تحولاتی که در ساختارهای اجتماعی و روابط و مناسبات جمعی در دوران جدید به وجود آورده، جنبه‌های مختلف زندگی فردی و اجتماعی را متأثر ساخته و روابط انسان‌ها را در معرض تغییر، تحول و پیچیدگی قرار داده است (بخشنده و همکاران، ۱۳۸۷:۲). در این راستا بوشهر به‌عنوان

^۱ Oscar Lewis

شهری مهاجرنشین متشکل از گروه‌ها و خرده فرهنگ‌ها می‌باشد. تمایل قبیله‌زدایی در برخی گروه‌های مهاجر و اشتیاق وافر به طرد فرهنگ سنتی - بومی و پذیرش فرهنگ شهری، وجود برخی تمایلات قبیله‌گرایانه گروه‌ها به حفظ ارزش‌ها و هنجارهای سنتی آباء و اجدادی در بوشهر، فرهنگ شهرنشینان میزبان در پذیرش مهاجرین به مناطق شهری و تزاید فاصله اجتماعی بین گروه‌های میهمان و میزبان از دیگر سو، بالاخره تجربه احساس بی‌گروگی و حاشیه‌ای بودن، شرایط آنومیک را در جامعه شهری بوشهر که در آن نرخ آسیب‌های اجتماعی بالاست، تشدید و تقویت کرده است. در این میان با کاهش ثبات نسبی در شهر بوشهر و افزایش سرعت دگرگونی اجتماعی افزایش انحرافات اجتماعی در قالب خرده فرهنگ‌های متنوع ایجاد شده در داخل فضاهای شهری در کنار مسایل و مشکلات دیگر همچون فقر، بیکاری، کمبود فضاهای فرهنگی و تفریحی، افزایش تحریکات عصبی، تعارض ارزشی و غیره موجب شده تا نسل جوان به دنبال هویت گم شده خویش و ارضای نیازهای آنی در داخل خرده فرهنگ‌های بزهکاری که عمدتاً از میان همسالان خود است باشد. توجه به دیدگاه فضایی و نقش آن در شکل دادن به رفتار فرهنگی را می‌توان به خوبی از ورلن^۱ اقتباس کرد که پیشنهاد می‌کند: «فضا یک مفهوم تجربی نیست، بلکه مفهومی صوری و مبتنی بر دسته‌بندی است. فضا چارچوب مرجعی برای عناصر فیزیکی کنش‌ها و رمز و نشانی برای مسائل و امکان‌های مربوط به اجرای کنش در دنیای فیزیکی است» (همان، ۲۳). بکر به نقل از گافمن^۲ مشارکت فرد در نظام کنش متقابل را عاملی برای بوجود آمدن یک احساس مسئولیت (تعهد) برای تداوم مشارکت فرد در نظام کنش متقابل عنوان می‌کند و همین امر باعث بروز رفتار ثابت در فرد می‌گردد (بیکر^۳، ۱۹۶۰: ۳۵). احساس امنیت در یک جامعه به احساس روانی مردم از میزان وجود و یا عدم وجود ناهنجاری و جرم در آن جامعه باز می‌گردد. به عبارتی دیگر، احساس امنیت نمایی از تلاش همگانی برای اداره جامعه به شیوه صحیح و اصولی است (قربان حسینی، ۱۳۷۷: ۲۳). هر گونه ضعف و اختلال در حفظ نظم و انجام هر گونه اقدام و برخورد نامناسب همانا تهدیدی علیه امنیت جامعه است. در این راستا چشم‌اندازی مسأله‌یابی و حل مسأله برای سال ۱۴۰۴ مؤثر و مفید می‌باشد.

---

^۱ Werlen

^۲ Goffman

^۳ Becker

شناخت نگرش و نوع واکنش در هر بافت شهری و آسیب‌شناسی آن می‌تواند از بروز نابهنجاری‌های آتی جوانان جلوگیری کند. جوانان محصول شرایط خانوادگی، روابط با گروه همسالان، نظام آموزش و پرورش در کشور و بطور خلاصه محصول شرایط اجتماعی خود می‌باشند، به همین دلیل مطالعه و بررسی ویژگی‌های این گروه سنی بیانگر چگونگی شرایط اجتماعی آنان خواهد بود (کوشمن^۱، ۶:۱۹۹۲). افرادی که تعهد بیشتری نسبت به جامعه خود دارند، زمانی که با اطلاعات مبهم در مورد جامعه‌اشان مواجه می‌شوند، تمایل دارند هم ابعاد منفی و هم ابعاد مثبت گذشته جامعه‌اشان را ببینند؛ اما آنهایی که تعهد ندارند، بیشتر تمایل دارند ابعاد منفی جامعه‌اشان را ببینند (دسیج^۲، ۱۰۵:۱۹۹۹).

هدف اصلی این تحقیق، "بررسی نقش بافت‌های قدیم و نو در شکل‌گیری خرده فرهنگ بزهکاری در شهر بوشهر با رویکردی آینده‌نگر برای سال ۱۴۰۴" می‌باشد. اهداف خرد این تحقیق به شرح زیر است:

- شرایط خانوادگی تا چه اندازه بر شکل‌گیری گروه‌های بزهکاری رواج دارد.
- در هر بافت شهری به چه میزان انحراف اجتماعی در میان جوانان ساکن آن بافت تأثیر می‌گذارد.
- نقش متغیرهای جمعیتی در میزان انحراف هر بافت شهری چگونه است.
- نقش گروه‌های دوستان در ایجاد خرده فرهنگ‌های انحرافی چگونه است.

مروری بر نظریات

نظریه پردازان جامعه‌شناسی انحرافات، انحراف اجتماعی را به‌عنوان شیوه رفتاری که بر خلاف وفاق جامعه است، در نظر گرفته و آن را به عدم هم‌نوایی با یک هنجار یا مجموعه‌هایی از هنجارهایی که مورد قبول بیشتر اعضای یک جامعه واقع شده است، تعریف نموده‌اند (احمدی و ایمان، ۱۳۸۴). آنها در سال‌های اخیر با تکیه بر ملاک سن و تأکید بر تعریفی که قانون رسمی از انحرافات ارائه می‌دهد، رفتار بزهکاری را به دو دسته بزهکاری و جرم، به این صورت تقسیم کرده‌اند که؛ اگر رفتار بزهکاری توسط جوانان و نوجوانان صورت گرفته باشد، بزهکاری، و اگر توسط بزرگسالان انجام شود به‌عنوان جرم تلقی می‌گردد (احمدی، ۱۳۸۴).

¹ Cushman

² Doosje

نظریه خرده فرهنگی بر تبیین بزهکاری جوانان متمرکز شده است و در یک تحلیل جامعه‌شناختی بزهکاری جوانان را بر حسب ویژگی‌های خرده فرهنگی آن‌ها مانند ارزش‌ها، باورها، زبان، عادات و شیوه‌های زندگی، مورد بررسی قرار می‌دهد (احمدی، ۷۷: ۱۳۷۷). از دیدگاه نظریه خرده فرهنگی اگر جوانی خرده فرهنگ بزهکاری را بپذیرد به قصد حل مشکلات است. مهم‌ترین مسئله‌ای که جوان با آن روبه‌روست کسب پایگاه اجتماعی است. ارتقای برخی از جوانان که معیارهای مورد انتظار جامعه را ندارند غیر ممکن است. خرده فرهنگ در درون خود معیارهایی را برای ارتقا دارد که جانشین معیارهای جامعه و فرهنگ فراگیر است و کسب آن‌ها دشوار نیست (سختاوت، ۷۹-۷۸: ۱۳۷۴).

ورث^۱ قصد دارد که بتواند ویژگی‌های اکولوژیک، سازمانی و روانشناختی اجتماعی شهرگرایی را در هم ادغام کند. فرضیه کلیدی ورث این است که تغییرات در الگوهای تجمعات انسانی را می‌توان معلول سه عامل «اندازه، تراکم و ناهمگونی» دانست. از دید وی، شهر را می‌توان یک سکونتگاه بزرگ، متراکم و متشکل از افراد ناهمگون تعریف کرد (افروغ، ۱۱۷: ۱۳۷۷). از دیدگاه ورث تماس‌های افراد در جامعه‌ی شهری زودگذر و ناپیوسته است. این تماس‌ها به جای اینکه روابط مطلوبی را موجب شود، فقط ابزاری برای رسیدن به هدف نگریسته می‌شود. جمعیت‌های زیاد و انبوه به نبوغ و تخصصی شدن کارکردهای شهری می‌انجامد که اسکان زندگی دسته‌جمعی در یک مکان فشرده را فراهم می‌سازد (توسلی، ۸۹: ۱۳۷۴). از دیدگاه ورث شهر همانند صفحه‌ای شطرنجی است که هر قسمت کارکردهای خاص خود را دارد. بر طبق این نظریه با افزایش یافتن میزان تراکم و اندازه جمعیت همراه با کم شدن جمعیت همگون در یک سکونت‌گاه شهری نوع روابط اجتماعی تغییر یافته و افراد بر حسب پایگاه‌های اجتماعی و اقتصادی مختلف به تشکیل گروه‌های اجتماعی می‌پردازند. افراد بر حسب علاقمندی‌های خود دست به تشکیل گروه‌های اجتماعی می‌زنند که تقویت‌کننده کنش آنها است.

از دیدگاه گیدنز^۲، روابط طبقاتی در محیط‌های فضایی شکل می‌گیرند و بدون درک این محیط‌ها، شناخت روابط طبقاتی امکان‌پذیر نیست. گیدنز مطرح می‌کند: فاصله‌گیری زمانی مکانی با نوآوری‌هایی در حمل و نقل، ارتباطات، نظام مبادله پولی و غیره افزایش قابل ملاحظه می‌یابد (همان، ۱۴۷). گیدنز «محل‌ها» را بر حسب انواع آن‌ها دسته‌بندی می‌کند. معیارهای دسته‌بندی محل‌ها عبارتند از: ۱. مرزهای فیزیکی و نمادین، ۲. دوام

¹ Wirth

² Giddinse

آن‌ها در طول زمان، ۳. گستردگی آن‌ها در فضای فیزیکی و ۴. شیوه‌هایی که به دیگر محل‌ها و الگوهای نهادی گسترده‌تر متصل می‌شود. از دیدگاه گیدنز، محل‌ها صرفاً نقاطی در فضا نیستند که در آن کنش جا می‌گیرد. محل‌ها حکم زمینه‌های اجتماعی دارند که مرزهایی را برای یادگیری و تفسیر اجتماعی فراهم می‌کند. کنشگران در محل نه تنها به یکدیگر پاسخ می‌دهند، بلکه از ذخیره معرفتی خود برای تفسیر متن فضا و محل نیز استفاده می‌کنند (ترنر^۱، ۱۳۷۲:۲۹). بر طبق نظریه گیدنز افراد ساکن در یک فضای محلی با یادگیری و تفسیر اجتماعی و با توجه به مرزهای تعریف شده محله، ذخیره معرفتی خود را فراهم کرده و در این راستا با اطرافیان خود ارتباط برقرار می‌کنند.

به باور برگس^۲، شهر یک کل منسجم نیست، بلکه مجموعه‌ای تکمیل شده از پهنه‌های متفاوت است که او آن‌ها را در دوایر متحدالمركز قرار می‌دهد (فکوهی، ۱۸۸: ۱۳۸۳). بر طبق نظریه برگس عدم ثبات جمعیتی و بوم‌شناختی در منطقه انتقالی موجب تخریب توانایی کارکردی نهادهای اجتماعی از قبیل خانواده و کنترل رفتار ساکنان می‌شود. ارزش‌های سنتی فرهنگ قومی توان متقاعدسازی نوجوانان و جوانان را نداشته و آنان به یک وضعیت حاشیه‌ای کشیده می‌شوند، در نتیجه، فاقد هویت‌های گروهی و مرجع‌هایی می‌شوند که آنان را به سمت رفتاری که در جامعه مورد پذیرش است سوق دهد (احمدی، ۵۷: ۱۳۸۴).

از نظر رکس و مور^۳، الگوی نابرابری توزیع مسکن پایه‌ای است برای ستیز بین گروه‌های متفاوتی که متقاضی دستیابی به منابع یکسانند می‌باشد (افروغ، ۱۲۳: ۱۳۷۷). از دیدگاه پارک^۴ مهاجران درگذار از دنیای کهن خود به دنیای جدید، اغلب جابجایی‌های دردناکی را تجربه می‌کنند. تازه واردان^۵ بین دو محیط فرهنگی زندگی می‌کنند، به این معنا که آنها دیگر بخشی از فرهنگ قدیمی خود نبودند، اما بخشی از فرهنگ جدید نیز نبودند و این همان چیزی است که پارک آن را "تضعیف روحیه" یا "درهم ریختگی" شخصی می‌نامد. به نظر پارک این امر در نهایت منجر به دشواری‌های بالقوه مانند بیماری‌های روانی، خودکشی و اعمال تبهکارانه کمک می‌کند. او تا اندازه‌ای، همان‌گونه که

¹ Turner

² Berges

³ Rex & More

⁴ Park

⁵ New Comers

زیمل^۱ شخصیت بیگانه را مشخص کرد، مهاجر را انسانی حاشیه ای می‌دید (کیوستو^۲، ۱۸۵-۱۸۴: ۱۳۸۳).

لینچ^۳ فضای شهری را قلمروی برزندگی و هویت‌یابی می‌داند. یکی از اساسی‌ترین مفاهیم نظری که لینچ مطرح کرد مفهوم «خوانایی» در فضای شهری بود که منظور از آن رابطه‌ای بود که بازیگران اجتماعی و در اینجا شهروندان می‌توانستند به صورت بالقوه یا بالفعل با فضای شهری از طریق «قرائت» این فضا برقرار کنند (فکوهی، ۲۰۷: ۱۳۸۳). لینچ با ترسیم روش‌های سنتی دانشمندان علوم اجتماعی به دور از تعصب فردی یا گروهی توانست مشکوک‌ترین دانشمندان علوم اجتماعی و سیاست‌گذاران را قانع کند که کالبد شهر اهمیت دارد و اهمیت آن بنیانی و اساسی است و سرانجام فضای شهری و طراحی آن تنها یک تجلی سطحی فضا نیست. بنابراین، شهرها و فضاهای آن نماد ارزش‌ها، آرمان و ساختار قدرت‌های مردم و حکومتی هستند که اولویت‌های آن را به روشنی و فصاحت می‌توان در شهرها و فضاهای آن مشاهده کرد (طیبیان، ۳۱: ۱۳۷۹). بر طبق این نظریه محقق می‌تواند افراد ساکن در یک محل را در مورد میزان دل‌بستگی به محل سکونت و حس هویت‌یابی آنها را مورد مطالعه قرار داد و شناخت حدود یک محله براساس میزان معنی‌یابی آن محله در قرائت افراد ساکن از محل سکونت را نشان دهد. از این نظریه می‌توان در باز تعریف حدود محله در فضا بدون توجه به فضای تعریف شده رسمی استفاده کرد.

از نظر کوهن^۴، جوانان بی‌دفاع به این خاطر تسلیم «فشار برای سازگاری» با باندها می‌شوند که احساس تعلقشان به این باندهای متشکل از گروه‌های هم‌سال بیشتر از احساسی است که نسبت به والدین خود دارند (همان، ۲۲۸). کوهن معتقد است عامل مهم کژرفتاری جوانان در مراتب پایین جامعه میل به ارتقای اجتماعی و فقدان ضوابط لازم برای ارتقاء است، ولی در مورد بزهکاری جوانان طبقات متوسط و بالا سخنی نمی‌گوید (سخاوت، ۷۴: ۱۳۷۴). کوهن الگوهای بزهکاری را به شرح زیر خلاصه می‌کند:

بزهکاری بدون انگیزه مادی، مثلاً دزدی که گاهی ممکن است به منظور فروش کالای به سرقت رفته به منظور کسب درآمد نباشد و صرفاً به منظور تخریب آن‌ها باشد. کینه‌جویی، بدخواهی یا سوءنیت، خرابکاری، لاپالی‌گری و بیماری. منفی‌بافی. لذت‌گرایی

¹ Simmel

² Kivisto

³ Lynch

⁴ Choen

کوتاهمدت با ورود به دار و دسته‌های بزهکار. تغییرپذیری. خودمختاری و استقلال گروهی (به نقل از احمدی، ۸۰: ۱۳۷۷).

به‌طور کلی فرض اساسی کوهن این است که جوانان طبقات پایین متوجه پایگاه نازل خود می‌شوند و این آگاهی آن‌ها را با مسئله ارتقا مواجه می‌سازد (سخاوت، ۸۱: ۱۳۷۴). با کمک گرفتن از نظریه کوهن محقق توان این را می‌یابد تا بزهکاری جوانان در محلات قدیم و مهاجرنشین را شناسایی کرده و تلاش آن‌ها را در ارتقاء پایگاه اجتماعی با تمسک به رفتار بزهکاری از طریق ارتباط با گروه‌های منحرف را شناسایی کند.

از نظر ساترلند^۱ رفتار بزهکاری، روانشناختی یا ارثی نیست و عوامل اجتماعی و فرهنگی در تبیین آن نقش دارد. او در بررسی پدیده انحراف نیز به فضای فرهنگی و خرده فرهنگی، که فرد در آن قرار دارد، توجه می‌کند (امین صارمی، ۱۱۹: ۱۳۸۰). ساترلند معتقد است مردمی که مرتکب قانون‌شکنی می‌شوند، ارتباط بیشتری با قانون‌شکنان دارند. زمانی منحرف می‌شود که در اطراف آنها منحرفینی وجود داشته باشند و با آن‌ها ارتباط برقرار نماید (ساترلند، ۶۷: ۱۹۶۶).

بر اساس این نظریه، فرآیندی که به بزهکاری می‌انجامد به قرار زیر است:

۱. عمل مجرمانه آموختنی است نه موروثی.
۲. آموزش از طریق ارتباط فرد با سایر افراد انجام می‌گیرد و عموماً به صورت شفاهی و به کمک کلمات است و فقط در برخی موارد ممکن است از طریق حرکات چهره و قیافه انجام گیرد.
۳. بخش اعظم آموزش رفتار بزهکارانه در گروه‌های نزدیک که با فرد روابط صمیمانه دارند انجام می‌گیرد.
۴. آموزش و عمل مجرمانه مراحل مختلفی دارد: الف) فنون ارتکاب جرم که گاه پیچیده و گاه ساده است؛ ب) جهت دادن به انگیزه‌ها، گرایش‌ها، کشش‌های درونی و توجیه عمل مجرمانه.
۵. کسب انگیزه‌ها و میل به ابزار کشش درونی آموختنی است.
۶. زمانی فرد به عمل بزهکارانه دست می‌زند که آمیزش او با کسانی که موافق شکستن قاعده‌اند بیشتر از کسانی است که با شکستن قاعده مخالف‌اند.
۷. تأثیر ارتباطات گوناگون از لحاظ فراوانی، تداوم، سن و شدت یکسان نیستند.
۸. یادگیری رفتار بزهکارانه فقط محدود به تقلید نیست.

^۱ Sutherland

۹. در حالی که رفتار بزهکارانه نیازها و ارزش‌های کلی و عام شخص را بیان می‌کند. اما توسط آن‌ها ایجاد نمی‌شود، زیرا رفتار غیر مجرمانه هم بیان همان نیازها و ارزش‌های عام است (سخاوت، ۵۷-۵۵: ۱۳۷۴).

بر طبق نظریه ساترلند می‌توان میزان و شدت انحراف در جوانان را بر مبنای میزان ارتباط با خرده فرهنگ بزهکاری و میزان تأثیرپذیری آنها از دوستان و اطرافیان را مورد بررسی قرار داد، همچنین شناسایی نگرش‌های بالقوه و گرایش‌ها بالفعل را بیش از پیش توضیح داد.

ماتزا^۱ در مشاهدات خود در مورد رفتار بزهکارانه طبقات پایین جامعه به این نتیجه رسید که جوانان در اکثر جرایم خود، برای آن‌ها توجیهاتی دارند که از نظر او (جوان) معتبر است، اما نظام حقوقی جامعه آن را معتبر نمی‌شناسد. این توجیهات که به‌عنوان دلیل تراشی شناخته می‌شود؛ عدم اجرای قانون در جامعه را دلیلی موجهه برای تخطی از هنجارهای جامعه می‌داند.

هر چند ماتزا و ساترلند تا حدودی در یادگیری فنون توجیهی قبل از وقوع جرم با یکدیگر موافقت و ساترلند هم از یادگیری انگیزه و نگرش‌های موافق کجروی در ارتباط با گروه‌های اجتماعی صحبت می‌کند، اما ماتزا پا را از این حد فراتر می‌گذارد و از فنون خنثی‌سازی فشار هنجارهای اجتماعی صحبت می‌کند که سخاوت آن‌ها را به شرح زیر مطرح می‌کند:

۱. فن انکار مسئولیت: این فن ظاهراً با موازین اخلاق جامعه منطبق است و در آن جوان می‌تواند مسئولیت خود را در ارتکاب جرم تکذیب کند و آن را نتیجه نیروهای خارج از اراده خود بداند.

۲. فن انکار صدمه و زیان: در این شیوه رابطه بین عمل و نتیجه آن گسسته می‌شود و فرد رفتار خود را نوعی شیطنت جوانی می‌داند.

۳. فن انکار قربانی بودن قربانی: در این فن جوان قربانی را نوعی متخلف معرفی می‌کند که او (جوان) با عملش قصد تنبیه او و اجرای عدالت را داشته است.

۴. فن محکوم کردن محکوم‌کنندگان: این فن بیشتر در زمانی به کار می‌رود که حافظان قانون خودشان قانون را زیر پا می‌گذارند. در این حالت محکوم‌کننده را فردی ریاکار و ظاهرالصلاح و عمل او را منبعث از کینه‌های شخصی می‌خواند.

^۱ Matza

۵. فن فدا کردن ارزش‌های جامعه به سود ارزش‌های گروه کوچک: با این فن جوان توقعات جامعه بزرگ را به نفع توقعات گروه کوچکی که در آن عضو است، نظیر گروه همسالان، اعضای باند، گروه‌های دوستی و محیط فدا می‌کند (سخاوت، ۹۳-۸۵: ۱۳۷۴).

بر طبق این نظریه می‌توان رفتار بزهکاری جوانان را که طی فرآیند یادگیری رفتار مجرمانه شکل گرفته است را با استفاده منحرین و بزهکاران از واکنش دلیل تراشی با بهره‌گیری از فنون خنثی‌سازی در طبقات پایین و قدیم شهری تبیین و تشریح کرد این نظریه به رفتار منحرف از دیدگاه خودش به‌عنوان یک کنشگر اجتماعی توجه می‌کند.

نظریه انحرافات مرتن جامعه‌شناس مشهور آمریکایی تبیین‌کننده جرم با توجه به شرایط ساختی جامعه است. به نظر مرتن چهار تیپ مناسک گرا یا شعائرگرا، انزواطلب، نوآور یا بدعت‌گذار و انقلابی یا شورشی در کنار هم‌نوایان را معلول شرایط جامعه و برخورد این دو ساخت می‌داند. یکپارچگی و انسجام در جامعه هنگامی است که میان این دو ساخت تعادل وجود داشته باشد. اما اگر اهداف و ارزش‌های نهادی شده مانند منزلت و ثروت در جامعه تبلیغ شود و جامعه‌پذیری، ارزش‌ها و هنجارها، آموزش و پرورش و تبلیغات بر آن تأکید ورزند و در کنار آن وسایل دسترسی به این اهداف وجود نداشته باشد، تیپ‌های مختلف شخصیتی و رفتاری بروز و ظهور می‌یابند. درباره پدیده بزهکاری و حمل سلاح‌های سرد می‌توان از این مدل مفهومی مرتون جهت تبیین امور استفاده نمود (احمدی، ۸۲: ۱۳۷۷).

به اعتقاد لوئیز^۱ حاشیه‌نشینی با فرهنگ فقر همراه است و ساکنان این مناطق که عمدتاً از مهاجران هستند به لحاظ سوابق قومی و محدودیت در تحرک اجتماعی و پایگاه اقتصادی و اجتماعی پایین، با ساکنان سایر مناطق شهری متفاوت می‌باشند (احمدی، ۱۸۵: ۱۳۸۴). به اعتقاد لوئیز، در میان محله‌های فقیر نشین حاشیه‌های شهرها با وجود کمبود تشکیلات سازمانی، غالباً یک احساس گروهی و روحیه همبستگی دیده می‌شود به اعتقاد او فرزندان خانواده‌هایی که برای مدت طولانی در فرهنگ فقر به سر می‌برند شاهد این ویژگی‌ها و رفتارها را می‌باشیم: کوتاه بودن دوران کودکی، یعنی کودکان خیلی زود وظایف بزرگ‌ترها را به عهده می‌گیرند. محروم بودن کودکان از حمایت‌های لازم در خانواده. شروع روابط جنسی در سنین کودکی. روابط بی‌بند و باری جنسی، ترک خانواده در سنین پایین.

^۱ Loweiss

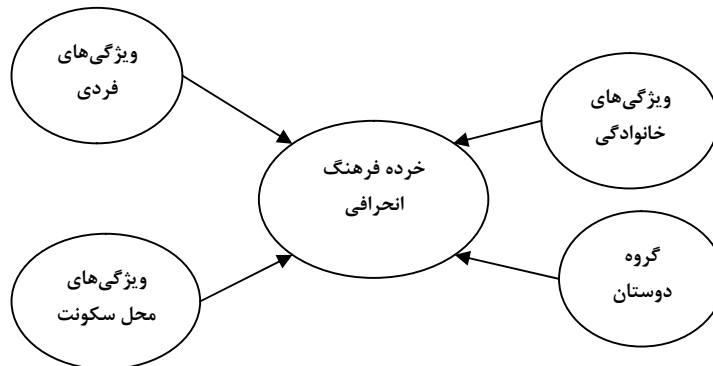
حاشیه‌نشینان که عمدتاً از فرهنگ فقر برخوردارند، ادراک خیلی کمی از تاریخ دارند. آنان تنها مشکلات محله و ناحیه‌ای که در آن زندگی می‌کنند و شیوه زندگی خود را می‌شناسند. آنها غالباً فاقد دانش، بینش و ایدئولوژی لازم برای درک همانندی مشکلات خود با مشکلات افراد شبیه خود نقاط دیگر هستند (همان: ۱۸۷). به نظر لوئیز، برخی از کشورها می‌توانند فرهنگ فقر را از خود دور کنند بدون اینکه در وهله اول بینوایی و فقر مادی را از خود دور کنند (همان: ۱۸۹). با استفاده از نظریه فرهنگ فقر لوئیز می‌توان به تمایزات فرهنگی میان بافت‌های قدیم و حاشیه‌نشین با فرهنگ حاکم بر کلان‌شهرها که موجبات ایجاد گروه‌هایی با خرده فرهنگ انحرافی در این مناطق می‌شود پرداخت.

چارچوب نظری پژوهش

نظریه مورد استفاده در این پژوهش ترکیبی از نظریه‌های خرده‌فرهنگی، بوم‌شناسی، معناشناختی لینچ و پیوند افتراقی ساترلند است که فرضیه‌های اساسی پژوهش حاضر از ۴ نظریه فوق گرفته شده است. نظریه‌های خرده‌فرهنگی بزهکاری جوانان را از جرم متمایز دانسته و بر این باورند که رفتار بزهکارانه به وسیله افرادی رخ می‌دهد که هنوز به سن قانونی نرسیده‌اند. به اعتقاد نظریه‌پردازان خرده‌فرهنگی، رفتار بزهکارانه به وسیله دار و دسته‌های بزهکار معمولاً در طبقات پایین جامعه شکل گرفته و به اجرا در می‌آید. نظریه‌پردازان دیدگاه بوم‌شناختی استدلال می‌کنند که اندازه جمعیت، تراکم اجتماعی و سکونت و ناهماهنگی اجتماعی در ارتباط با زندگی شهری منجر به تخریب حمایت‌های اجتماعی و روابط نزدیک و جایگزین آنها با مکانیزم‌های کنترل رسمی و غیر شخصی و سازمان‌های بوروکراتیک می‌شود، که با تضعیف پیوندها و حمایت‌های اجتماعی در بین حاشیه‌نشینان، نقش خانواده و گروه‌های اولیه در کنترل فرد کم‌رنگ می‌شود. بر طبق نظریه پیوند افتراقی ساترلند جوانان در فرایند یادگیری اجتماعی به تقلید از رفتار دیگران می‌پردازند و از این طریق برخی از رفتارهای بزهکارانه نظیر پرخاشگری و خشونت را می‌آموزند. بر طبق نظریه معناشناختی لینچ افراد ساکن در یک فضای شهری با قرائتی که از یک فضای شهری و میزان هماهنگی و خوانایی اشیاء موجود در یک ساختار شهری دارند، ارزش‌ها و آرمان‌های یک فضای شهری را در درون خود نهادینه کرده و با پذیرفتن هویت غالب در آن فضای شهری، الگوی عمل تبلیغ شده را به‌عنوان یک کنش اجتماعی بازتعریف می‌کنند.

مدل پژوهش

در این مرحله با استفاده از چارچوب نظری، فرضیه‌های اساسی تحقیق، متغیرها و روابط میان آنها مشخص می‌شود.

فرضیه‌های پژوهش

- بین ویژگی‌های فردی (سن، جنسیت، تحصیلات، حس استقلال) و گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه وجود دارد.
- بین ویژگی‌های خانوادگی (نظارت، گسیختگی خانواده، میزان صمیمیت خانوادگی) و گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه وجود دارد.
- بین ویژگی‌های محل سکونت (میزان احساس تعلق به محل سکونت، سابقه سکونت در محل، حوزه سکونت‌گاهی و میزان ارتباط با همسایگان) و گرایش به انحراف رابطه وجود دارد.
- بین گروه دوستان (وابستگی به دوستان، تعداد دوستان بزهکار) و گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه وجود دارد.

روش‌شناسی پژوهش

در علوم اجتماعی پژوهش با استفاده از دو رویکرد اصلی انجام می‌گیرد. یکی رویکردهای کمی می‌باشد و دیگری رویکردهای کیفی است. از آنجا که در این تحقیق محقق بر اساس یک چهارچوب قاعده‌مند حرکت می‌کند، سعی در سنجش یک واقعیت

معینی دارد، روی متغیرها متمرکز است و همچنین از بیرون یک جریان اجتماعی را مطالعه می‌کند، رویکرد مناسب آن، رویکرد کمی می‌باشد. به اقتضای موضوع تحقیق و با توجه به امکانات، روش پیمایش به منزله مناسب‌ترین روش برای جمع‌آوری اطلاعات، مورد استفاده قرار گرفت. برای گردآوری داده‌های این پژوهش از ابزار پرسشنامه برای سنجش رابطه حوزه سکونتگاهی و گرایش به خرده فرهنگ انحرافی استفاده شده است. جامعه آماری در پژوهش حاضر، کلیه جوانان ۱۵ تا ۲۹ ساله شهر بوشهر است، که تعداد کل آنها ۴۸۰۰ نفر می‌باشد، گرایش روز افزون جوانان شهر بوشهر به رفتارهای بزهکارانه و عدم انجام پژوهش‌های کافی در این زمینه، از یک سو، و سهولت در دسترسی به داده‌های مورد نیاز، از سوی دیگر، از مهم‌ترین دلایل انتخاب شهر بوشهر به‌عنوان جامعه مورد مطالعه می‌باشد. حجم نمونه در این پژوهش با توجه به تعداد جامعه آماری یعنی ۴۸۰۰ نفر، در سطح اطمینان ۰/۹۵، خطای ۰/۰۵ و پارامتر ۵۰-۵۰ بر اساس جدول لین برابر با ۳۰۰ نفر بود (لین، ۱۹۷۴:۴۳۷). با توجه به اینکه جدول لین تعداد نمونه‌ها را در مقایسه با جدول مورگان و فرمول نمونه‌گیری کوکران بیشتر برآورد می‌کند و از آنجا که افزایش در حجم نمونه کمک می‌کند تا محقق دچار خطای اول و دوم نشود لذا از جدول لین برای انتخاب نمونه استفاده به عمل آمد. بر اساس جامعه آماری از هر بافت ۱۵۰ نفر به‌عنوان پاسخگو انتخاب شده و با توجه به آمار تفکیک جنسیتی موجود با گرفتن درصد جنسیتی از کل جامعه آماری در هر بافت ۸۰ نفر مرد و ۷۰ نفر زن به‌عنوان پاسخگو انتخاب شدند. در ابتدا کلیه بافت‌های نو و قدیم شهر بوشهر بر اساس استعلام مرکز بافت‌های قدیم شهرداری بوشهر مشخص شده و جهت انجام کار پرسشنامه به روش تصادفی سیستماتیک بین جوانان ساکن در بافت‌های نو و قدیم به‌طور مساوی توزیع شد جهت اطمینان و دقت بیشتر پرسشنامه توسط پرسشگران مجرب و با روش مصاحبه تکمیل گردید. بافت‌های نو که پاسخگویان از آنها انتخاب شدند عبارت بودند از: مسجد جامع و محله وسط شهر. بافت‌های قدیمی که پاسخگویان از آنها انتخاب شدند عبارت بودند از: کوت، پانچوری، نخل‌الحمیر و رومیله.

داده‌های بدست آمده از پرسشنامه‌ها با استفاده از نرم‌افزار *SPSS* در محیط ویندوز پردازش شدند و تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو سطح توصیف و تبیین صورت گرفت. در سطح توصیفی این تحقیق، از توزیع فراوانی متغیرها و با استفاده از جداول تقاطعی متغیرهای مستقل با متغیر وابسته تصویری از توزیع جمعیت مورد مطالعه به دست آورده

می‌شود. به کارگیری تکنیک‌های آماری بر اساس ماهیت متغیرها در فرضیات و نهایتاً مدل تحقیق است.

در این مقاله برای سنجش مفاهیم به صورت ذیل اقدام شده است: در پژوهش حاضر خرده فرهنگ‌های انحرافی شامل مواردی چون فرار از خانه، ارتباط تلفنی با جنس مخالف، ارتباط مستقیم با جنس مخالف، مصرف سیگار، مصرف قرص‌های روان‌گردان، مصرف مشروبات الکلی، شرکت در دعوای فردی یا گروهی، تخریب اموال عمومی (صندلی اتوبوس، اموال مدرسه، کیوسک تلفن و ...)، تخریب اموال شخصی (شیشه منازل، اتومبیل‌های شخصی و ...)، قمار و شرط‌بندی، مشارکت در گروه‌هایی که برای مردم مزاحمت ایجاد می‌کنند، دیدن فیلم‌های سکسی، دزدی و جیب‌بری، بیرون ماندن از خانه تا نیمه شب بدون اجازه والدین، نافرمانی نسبت به والدین و توهین به آنها، سر دادن شعارهای زشت در میدان‌های ورزشی می‌باشد. گرایش به خرده فرهنگ‌های انحرافی به عنوان متغیر وابسته پژوهش حاضر، در سطح و مقیاس فاصله‌ای بررسی شده است. مقیاس سنجش خرده فرهنگ‌های انحرافی برگرفته از مقیاس رساله کارشناسی ارشد بخشنده می‌باشد که دارای پایایی بود.

ویژگی‌های خانوادگی: با استفاده از مفاهیمی چون گسیختگی خانواده، آشفتگی خانواده و نظارت خانوادگی است. گسیختگی خانواده در این مقاله با استفاده از ۷ سؤال در قالب طیف ۵ درجه‌ای لیکرت سنجش شد که پایایی آن با استفاده از آلفای کرونباخ تعیین شد و مقدار آن برابر ۰/۷۹ بدست آمد. فابل ذکر است که میزان آلفا برای آشفتگی و نظارت خانوادگی هم به ترتیب برابر ۰/۸۳ و ۰/۸۷ بوده است.

ویژگی‌های محل سکونت که با استفاده از مواردی چون حوزه سکونت‌گاهی (منظور بافت محل زندگی پاسخگویان)، ویژگی‌های بافت قدیم که عبارتند از: ۱- عرض متوسط معابر کمتر از چهار متر؛ ۲- سابقه سکونت بیش از ۴۰ سال؛ ۳- مصالح ساختمانی قدیم و خارج از استانداردهای لازم. سابقه سکونت (سال‌های اقامت پاسخگو در محل تا زمان پاسخ دادن به پرسشنامه)، آشنایی و ارتباط با همسایگان (منظور میزان ارتباط و شناخت افراد از همسایگان ساکن در محل توسط پاسخگو) و احساس تعلق (منظور این است که پاسخگو تا چه اندازه به محل زندگی خود احساس تعلق و وابستگی می‌نماید).

در این تحقیق برای روایی ابزار تحقیق از اعتبار صوری استفاده شد. جهت اعتبار صوری نیز پس از طراحی گویه‌های طیف‌های مربوطه (بر اساس تحقیقات انجام شده و دیدگاه‌های نظری {به خصوص چارچوب نظری رایج}) در اختیار اساتید و کارشناسان

دانشگاه قرار گرفت. اظهار نظر این افراد در راستای سنجش گویه‌های هر طیف، در نهایت به گزینش گویه‌های مناسب برای هر طیف منجر شد. جهت رعایت اخلاق تحقیق سعی شده است که قبل از جمع‌آوری اطلاعات با شناسایی نمونه‌های مورد مطالعه، اطلاع‌رسانی در مورد پژوهش انجام شود تا افراد با اختیار و رضایت کامل در پژوهش شرکت نمایند. لذا افراد پاسخگو در مطالعه می‌توانستند شرکت نکنند تا در صورت نیاز نمونه‌گیری مجدد انجام پذیرد. کلیه اطلاعات بدون ذکر نام پاسخگو گردآوری شده است که می‌تواند محرمانه بودن اطلاعات را تضمین می‌کند. پاسخگویان مختار بودند که خود یا از طریق مصاحبه رو در رو در جمع‌آوری اطلاعات شرکت کنند. سعی شده است که هیچ‌گونه سؤالی از حوزه شخصی و حقوقی پاسخگویان پرسیده نشود تا حساسیت در فرایند تحقیق ایجاد نشود.

یافته‌های پژوهش

داده‌های تحقیق حاصل استخراج پرسشنامه‌هایی است که با استفاده از جدول نمونه‌گیری لین و در سطح اطمینان کمتر از ۴ درصد خطا در شهر بوشهر تکمیل گردیده و اساس تجزیه و تحلیل یافته‌های پژوهش حاضر قرار گرفته است که با استفاده از بسته نرم‌افزار آماری برای علوم اجتماعی^۱ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته‌اند. تجزیه و تحلیل داده‌ها به وسیله شاخص‌های آمار توصیفی و استنباطی صورت گرفته است. اولین مرحله در اکثر تحلیل‌ها، پیدا کردن تصویری از توزیع متغیرها است. این تصویر نه تنها تصویری سودمند در تحلیل است، بلکه غالباً شناخت قاطعی که برای تحلیل‌های بعدی لازم است، فراهم می‌آورد. در این قسمت به شرح جداول توصیفی متغیرها خواهیم پرداخت.

بر اساس یافته‌های تحقیق، گروه سنی ۲۰ تا ۲۴ سال با ۳۹ درصد در مجموع بیشترین تعداد پاسخگویان را شامل می‌شود. گروه سنی ۱۵ تا ۱۹ سال شامل ۸/۳۳ درصد از پاسخگویان و گروه ۲۵ تا ۲۹ سال شامل ۲/۲۷ درصد از کل پاسخگویان را شامل می‌شوند. در بافت قدیم ۳/۳۳ درصد از پاسخگویان این بافت و در بافت نو ۳/۳۴ درصد از پاسخگویان این بافت در گروه سنی ۱۵ تا ۱۹ سال قرار دارند. در بافت قدیم ۴۶ درصد از پاسخگویان این بافت در گروه سنی ۲۰ تا ۲۴ سال و در بافت نو ۳۲ درصد از پاسخگویان این بافت در این گروه سنی قرار دارند.

^۱ Statistical Package for Social Science (SPSS)

نتایج همچنین نشان می‌دهد که تعداد ۷/۵۰ درصد از پاسخگویان مرد و ۳/۹ درصد از پاسخگویان زن می‌باشند در بافت قدیم ۷/۵۰ از پاسخگویان مرد و ۳/۴۹ درصد از پاسخگویان زن بوده‌اند در بافت نو نیز ۷/۵۰ درصد از پاسخگویان مرد و ۳/۴۹ درصد از پاسخگویان زن بوده‌اند.

از طرفی ۷/۳۸ درصد از پاسخگویان دارای مدرک تحصیلی دیپلم که بیشترین گروه را در مجموع پاسخگویان به خود اختصاص داده‌اند و افراد با تحصیلات ابتدایی با ۸/۶ درصد کمترین میزان پاسخگویان را در خود جای داده است. در بافت قدیم، افراد دارای تحصیلات راهنمایی با ۷/۳۶ درصد بیشترین فراوانی و افراد با تحصیلات کاردانی فوق دیپلم با ۷/۷ درصد کمترین فراوانی را در این بافت در خود جای داده‌اند. در بافت نو نیز افراد دارای تحصیلات ابتدایی با ۱۳ درصد کمترین فراوانی و افراد دارای مدرک تحصیلی دیپلم با ۴۴ درصد بیشترین فراوانی را داشته‌اند. از آنجایی که درصد فراوانی پاسخگویان بافت نو در گزینه‌های دیپلم، فوق دیپلم و لیسانس و بالاتر بیش از پاسخگویان بافت قدیم است می‌توان بیان کرد وضعیت سطح سواد پاسخگویان در بافت نو بالاتر از پاسخگویان بافت قدیم می‌باشد.

بررسی فرضیات

بر اساس نتایج جدول ۱ آزمون تفاوت میانگین گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری بر حسب جنسیت را نشان می‌دهد، نتایج بدست آمده بر اساس آزمون T فرضیه فوق را تأیید نموده و تفاوت معناداری را به لحاظ آماری نشان داده است. تفاوت مشاهده شده بین میانگین‌های نمرات گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری افراد بر اساس آزمون T با مقدار $(T = 50/71)$ و سطح معناداری حداقل در سطح ۹۵ درصد تأیید می‌شود به این معنا که احتمال عضویت در خرده فرهنگ‌های بزهکاری برای جنس مرد بیشتر از جنس زن می‌باشد.

جدول ۱: آزمون تفاوت میانگین بین گرایش به خرده فرهنگ انحرافی بر حسب جنسیت

جنسیت	میانگین	انحراف معیار	T	سطح معنی‌داری
مرد	۳۰/۴۰	۹/۲۶	۵۰/۷۱	۰/۰۱۷
زن	۲۴/۱۹	۷/۷۸		

جدول ۲ ضریب همبستگی بین گروه دوستان و میزان گرایش به خرده فرهنگ انحرافی را نشان می‌دهد. نتایج بدست آمده از ضریب همبستگی پیرسون نشان می‌دهد که بین وابستگی به دوستان و همچنین تعداد دوستان و متغیر وابسته رابطه وجود دارد. ضریب بدست آمده برای این دو متغیر معنادار بوده و نشان می‌دهد که هر چه وابستگی به دوستان افزایش یابد احتمال گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری نیز افزایش می‌یابد و فرضیه مذکور در سطح حداقل ۹۹ درصد تأیید شده است. ضریب بدست آمده از ضریب همبستگی پیرسون همچنین نشان می‌دهد بین متغیر تعداد دوستان بزهکار و متغیر وابسته رابطه معنی‌دار وجود دارد. ضریب بدست آمده برای این دو متغیر در سطح حداقل ۹۹ درصد تأیید شده است.

جدول ۲: ضریب همبستگی پیرسون بین گروه دوستان و گرایش به خرده فرهنگ انحرافی

ضریب همبستگی		میانگین	انحراف معیار	همبستگی	معناداری
وابستگی به دوستان	۲۸/۱۲	۵/۸۶	۰/۶۵	۰/۰۰۰	
تعداد دوستان بزهکار	۹/۰۲	۲/۱۱	۰/۵۸	۰/۰۰۰	

جدول شماره ۳ تفاوت میانگین بین گرایش به خرده فرهنگ انحرافی بر حسب بافت محل زندگی افراد را نشان می‌دهد. یافته‌های حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که احتمال عضویت افراد در خرده فرهنگ‌های بزهکاری بر اساس بافت محل زندگی آنها معنادار نمی‌باشد و فرضیه مذکور رد می‌گردد.

جدول ۳: تفاوت میانگین بین گرایش به خرده فرهنگ انحرافی بر حسب بافت محل زندگی افراد

بافت	میانگین	انحراف معیار	T	سطح معنی‌داری
قدیم	۲۷/۸۴۳	۹/۴۳	۱/۳۸	۲۳/۰
نو	۲۶/۸۴	۸/۷۵		

جدول ۴ ضریب همبستگی بین متغیرهای خانوادگی و میزان گرایش به خرده فرهنگ انحرافی را نشان می‌دهد. ضریب بدست آمده از جدول ۲ بین متغیرهای نظارت خانوادگی، گسیختگی خانوادگی و همچنین صمیمیت خانوادگی و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری ارتباط معناداری وجود دارد. قابل ذکر است که بین دو متغیر نظارت خانوادگی و صمیمیت خانوادگی با میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه منفی و مستقیم می‌باشد، به این معنا که با افزایش میزان نظارت خانوادگی و صمیمیت خانوادگی،

میزان گرایش افراد به خرده فرهنگ بزهکاری کاهش می‌یابد. اما میان گسیختگی خانوادگی و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری ارتباط معنادار مستقیم وجود دارد.

جدول ۴: ضریب همبستگی بین متغیرهای خانوادگی و گرایش به خرده فرهنگ انحرافی

ضریب همبستگی		میانگین	انحراف معیار	همبستگی	معناداری
نظارت خانوادگی		-۵۹/۴۵	۲۰/۶	-۰/۴۷	۰/۰۰۰
گسیختگی خانوادگی		۲۵/۲۸	۵/۰۱۷	۰/۷۹	۰/۰۰۰
صمیمیت خانوادگی		-۴۹/۷	۳/۱۵	-۰/۵۹	۰/۰۰۰

جدول ۵ ضریب همبستگی بین متغیرهای فردی و میزان گرایش به خرده فرهنگ انحرافی را نشان می‌دهد. ضریب بدست آمده از جدول ۲ بین متغیرهای حس استقلال، سن و همچنین تحصیلات و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری ارتباط معناداری وجود دارد. نتایج جدول نشان می‌دهند که بین دو متغیر سن و تحصیلات با میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه منفی و مستقیم می‌باشد، به این معنا که با افزایش سن و میزان تحصیلات، میزان گرایش افراد به خرده فرهنگ بزهکاری کاهش می‌یابد. اما هر چه حس استقلال طلبی در افراد بیشتر باشد، میزان گرایش آنها به خرده فرهنگ بزهکاری بیشتر می‌شود.

جدول ۵: ضریب همبستگی بین متغیرهای فردی و گرایش به خرده فرهنگ انحرافی

ضریب همبستگی		میانگین	انحراف معیار	همبستگی	معناداری
حس استقلال		۳۷/۱۲	۱۱/۳	۰/۲۷	۰/۰۲۵
سن		-۲۳/۱۷	۶/۳۸	-۰/۳۱	۰/۰۱۸
تحصیلات		-۱۴/۷	۴/۱۱	-۰/۴۸	۰/۰۰۰

جدول ۶ ضریب همبستگی بین متغیرهای محل سکونت و میزان گرایش به خرده فرهنگ انحرافی را نشان می‌دهد. ضریب بدست آمده از جدول ۲ بین متغیرهای سابقه سکونت، میزان تعلق به محل سکونت و همچنین ارتباط با همسایه و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری ارتباط معناداری وجود دارد. قابل ذکر است که بین دو متغیر میزان تعلق به محل سکونت و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه منفی و مستقیم می‌باشد، به این معنا که با میزان تعلق به محل سکونت، میزان گرایش افراد به خرده فرهنگ بزهکاری کاهش می‌یابد، چرا که افراد با سابقه زندگی بیشتر در محل، سازگاری

بیشتری با هنجارهای محل می‌یابند و احتمال قانون‌شکنی افراد کاهش می‌یابد. اما میان دیگر متغیرها و متغیر وابسته ارتباط مستقیم است.

جدول ۶: ضریب همبستگی بین متغیرهای محل سکونت و گرایش به خرده فرهنگ انحرافی

ضریب همبستگی		میانگین	انحراف معیار	همبستگی	معناداری
میزان تعلق به محل سکونت	-۴۱/۲۷	۲۵/۱۱	۰/۶۳	۰/۰۰۰	گرایش به خرده فرهنگ انحرافی
مدت اقامت	۱۲/۱۷	۴/۶۵	۰/۲۸	۰/۰۰۸	
میزان ارتباط با همسایه	۳۵/۴۴	۴/۸	۰/۳۹	۰/۰۰۰	

رگرسیون چند متغیره

رگرسیون چند متغیره روش آماری است که برای تحلیل تأثیر جمعی و فردی دو یا چند متغیر مستقل بر روی تغییرات متغیر وابسته به کار می‌رود، به عبارتی دیگر تحلیل رگرسیون چند متغیره برای مطالعه تأثیرات چند متغیر مستقل در متغیر وابسته کاملاً مناسب است (کرلینجر، ۱۰: ۱۳۶۶). در این تحقیق از آماره رگرسیون چند متغیره به شیوه گام به گام استفاده شده است. در این روش متغیرهای مختلف به ترتیب میزان اهمیت در تبیین متغیر وابسته وارد معادله می‌شوند و متغیرهایی که تأثیری در توضیح متغیر وابسته نداشته باشند، خارج از معادله قرار می‌گیرند. قابل ذکر است که در این مقاله سه بار از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. در مرحله اول رگرسیون برای تست بزهکاری در حالت کلی، در مرحله دوم برای بافت نو و در مرحله سوم برای بافت کهنه استفاده شده است. همان‌طور که در جدول ۷ ملاحظه می‌شود، آزمون T نشان می‌دهد که ضریب بتا برای هفت متغیر حداقل در سطح ۹۹ درصد اطمینان از لحاظ آماری معنی‌دار است. اولین متغیری که در معادله رگرسیونی وارد شده است، وابستگی به محل سکونت است. با توجه به میزان و سطح معنی‌داری همبستگی بالایی با متغیر وابسته دارد. در مرحله دوم جنسیت وارد معادله شده، نتایج نشان می‌دهد با توجه به نتایج حاصل بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله سوم سال‌های اقامت پاسخگویان وارد معادله رگرسیون شده است نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. به این معنا که با افزایش یک واحد به سال‌های اقامت افراد با فرض ثبات سایر پارامترها، مقدار $-۰/۳۲$ واحد به گرایش به خرده فرهنگ‌های بزهکاری کاسته می‌شود و همبستگی بالایی با متغیر وابسته ایجاد می‌شود. در مرحله چهارم تعداد افراد خانواده وارد معادله رگرسیونی شده، نتایج نشان می‌دهد نتایج حاصل از

جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله پنجم صمیمیت بین اعضای خانواده وارد معادله رگرسیونی شده، نتایج نشان می‌دهد نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد و یعنی با افزایش یک واحد به صمیمیت بین اعضای خانواده با فرض ثبات سایر پارامترها، مقدار $0/39$ واحد به عدم گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری افزایش می‌یابد. در مرحله ششم گسیختگی خانوادگی وارد معادله رگرسیونی شده است، نتایج جدول نشان می‌دهد نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله هفتم آشنایی و ارتباط با همسایگان وارد معادله رگرسیونی شده است نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد این متغیر دارای همبستگی بالایی با متغیر وابسته دارد.

جدول ۷: عناصر متغیرهای مستقل برای پیش‌بینی گرایش به خرده‌فرهنگ‌های انحرافی

متغیرها	R	R ²	B	Beta	آزمون T	معنی‌داری
وابستگی به محل سکونت	0/63	0/40	-1/167	-0/634	-20/04	0/000
جنسیت	0/65	0/48	5/111	0/281	9/46	0/000
سال‌های اقامت	0/73	0/53	-0/325	-0/254	-8/77	0/000
تعداد افراد خانواده	0/75	0/57	1/002	0/221	6/69	0/000
صمیمیت اعضا خانواده	0/77	0/59	-0/394	-0/226	6/42	0/000
گسیختگی خانوادگی	0/78	0/61	0/613	0/174	5/43	0/000
ارتباط با همسایگان	0/79	0/62	0/406	0/118	3/38	0/000

بر اساس مقدار بدست آمده در مرحله آخر متغیرهای مستقل بر روی هم توانستند مقدار $0/62$ صدم از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نمایند. نتایج حاصل در جدول شماره ۸ نشان می‌دهد که اولین متغیری که در معادله رگرسیونی وارد شده است، وابستگی به محل سکونت است. با توجه به میزان و سطح معنی‌داری همبستگی بالایی با متغیر وابسته دارد. در مرحله دوم جنسیت وارد معادله شده، نتایج نشان می‌دهد با توجه به نتایج حاصل بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله سوم سال‌های اقامت پاسخگویان وارد معادله رگرسیون شده است نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله چهارم تعداد افراد خانواده وارد معادله رگرسیونی شده، نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر

وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله پنجم صمیمیت بین اعضای خانواده وارد معادله رگرسیونی شده، نتایج نشان می‌دهد نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد و یعنی با افزایش یک واحد به صمیمیت بین اعضای خانواده با فرض ثبات سایر پارامترها، مقدار $0/39$ واحد به عدم گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری افزایش می‌یابد. در مرحله ششم گسیختگی خانوادگی وارد معادله رگرسیونی شده است، نتایج جدول نشان می‌دهد نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد بین این متغیر و متغیر وابسته همبستگی بالایی وجود دارد. در مرحله هفتم آشنایی و ارتباط با همسایگان وارد معادله رگرسیونی شده است نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد نتایج حاصل از جدول نشان می‌دهد این متغیر دارای همبستگی بالایی با متغیر وابسته دارد.

جدول ۸: متغیرهای مستقل برای پیش‌بینی گرایش به خرده‌فرهنگ انحرافی در بافت قدیم

متغیرها	R	R ²	B	Beta	آزمون T	معنی‌داری
وابستگی به محل سکونت	0/66	0/43	-1/14	-0/563	-14/06	0/000
جنسیت	0/67	0/51	5/21	0/260	12/31	0/000
سال‌های اقامت	0/71	0/57	-0/53	-0/230	-9/54	0/000
تعداد افراد خانواده	0/74	0/60	-0/06	-0/120	-7/35	0/000
صمیمیت اعضا خانواده	0/73	0/61	0/34	0/202	4/14	0/000
گسیختگی خانوادگی	0/81	0/63	0/68	0/143	3/37	0/000
ارتباط با همسایگان	0/82	0/66	0/50	0/105	3/34	0/000

بر اساس مقدار بدست آمده در مرحله آخر متغیرهای مستقل بر روی هم توانستند مقدار $0/66$ صدم از تغییرات متغیر وابسته را تبیین نمایند.

جدول ۹: متغیرهای مستقل برای پیش‌بینی گرایش به خرده فرهنگ‌های انحرافی در بافت نو

متغیرها	R	R ²	B	Beta	آزمون T	معنی‌داری
وابستگی به محل سکونت	0/57	0/48	-1/41	-0/535	-7/021	0/000
جنسیت	0/65	0/44	3/25	0/659	5/85	0/000
سال‌های اقامت	0/70	0/50	-0/58	-0/035	-4/56	0/000
تعداد افراد خانواده	0/73	0/53	-0/02	-0/154	-4/38	0/000
صمیمیت اعضا خانواده	0/72	0/58	-0/26	-0/257	-3/85	0/000
گسیختگی خانوادگی	0/75	0/60	0/54	0/168	3/38	0/000
ارتباط با همسایگان	0/77	0/59	0/32	0/025	2/37	0/000

بر اساس مقدار بدست آمده در مرحله آخر متغیرهای مستقل بر روی هم توانستند مقدار ۰/۵۹ صدم از تغییرات متغیر وابسته در بافت نو را تبیین نمایند.

بحث و نتیجه‌گیری

بر اساس نظرات صاحب‌نظران و تحلیل‌گران علوم اجتماعی و روان‌شناسی باید گفت که به وجود آمدن یک رفتار نابهنجار چون انحراف تابع علل و عوامل اجتماعی و روانی مختلفی می‌باشد. خرده فرهنگ‌های انحرافی در شهرها می‌تواند موجب اختلال در نظم عمومی جامعه شود. آنچه مهم است چگونگی هدایت این رفتار و مسیرهایی هستند که فراروی آنها قرار می‌گیرند. جوانان نیروی فعالی در جریان تغییرات اجتماعی هستند، لیکن این فعال بودن هم می‌تواند زمینه‌ساز نظمی پویا باشد و هم می‌تواند موجب اختلال اجتماعی گردد. نتایج حاصل از این تحقیق نشان می‌دهد که تأثیر گروه‌های دوستی، شرایط خانوادگی و همچنین محل سکونت از جمله عوامل مهم در بوجود آمدن خرده فرهنگ‌های انحرافی است. همچنین هر چه وابستگی به دوستان افزایش یابد احتمال گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری نیز افزایش می‌یابد. بین متغیرهای نظارت خانوادگی، گسیختگی خانوادگی و همچنین صمیمیت خانوادگی و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری ارتباط معناداری وجود دارد. قابل ذکر است که بین دو متغیر نظارت خانوادگی و صمیمیت خانوادگی با میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری رابطه منفی و مستقیم می‌باشد، به این معنا که با افزایش میزان نظارت خانوادگی و صمیمیت خانوادگی، میزان گرایش افراد به خرده‌فرهنگ بزهکاری کاهش می‌یابد. اما میان گسیختگی خانوادگی و میزان گرایش به خرده فرهنگ بزهکاری ارتباط معنادار مستقیم وجود دارد. نتایج همچنین نشان می‌دهد که بین متغیرهای حس استقلال، سن و همچنین تحصیلات و میزان گرایش به خرده‌فرهنگ بزهکاری ارتباط معناداری وجود دارد. با افزایش سن و میزان تحصیلات، میزان گرایش افراد به خرده‌فرهنگ بزهکاری کاهش می‌یابد. اما هر چه حس استقلال‌طلبی در افراد بیشتر باشد، میزان گرایش آنها به خرده‌فرهنگ بزهکاری بیشتر می‌شود. نتایج حاکی از این است که افراد با سابقه زندگی بیشتر در محل، سازگاری بیشتری با هنجارهای محل می‌یابند و احتمال قانون‌شکنی افراد کاهش می‌یابد.

براین اساس لازم است سیاست‌هایی تدوین شود که در آن به اقشار اجتماعی به عنوان سرمایه‌های ارزشمندی برای هدایت فرایند پیشرفت در جامعه نگریسته شود.

- ۱- بازنگری طرح‌های جامع شهری به منظور پیش‌بینی فضاهای مناسب برای تولید مسکن ارزان و مقاوم برای خانواده‌های با درآمد پایین و فقیر. این فضاها می‌تواند در داخل بافت شهری به صورت بلند مرتبه‌سازی و یا در بافت‌های کهنه به صورت برنامه‌ریزی شده تأمین شود.
- ۲- رسیدگی و گسترش عدالت اجتماعی به بافت‌های قدیم شهری و ایجاد تعادل در نقاط مختلف شهری.
- ۳- تبدیل و تحول بافت‌های قدیم و محله‌های محروم شهری از طریق توانمندسازی با همکاری دستگاه‌های ذیربط.
- ۴- ایجاد اشتغال مولد برای ساکنین مناطق حاشیه و ساکن در بافت‌های قدیم شهری و هویت دادن به ساکنین این محله‌ها و زدودن مهر خلاف از پیشانی آنان و به حساب آوردن این مناطق به‌عنوان مناطق رسمی و قانونمند شهری.
- ۵- نظارت اجتماعی (کنترل‌های اجتماعی رسمی و غیر رسمی) از جمله راه‌حل‌های دیگر مقابله با پرخاشگری در برخی کشورها، استفاده از نیروی نظارت اجتماعی (کنترل‌های اجتماعی رسمی مانند ابزارهای قانونی و پلیس و کنترل‌های غیر رسمی مانند ابزارهای اخلاقی، ارزشی و فرهنگی) می‌باشد.
- ۶- فرهنگ‌سازی برای ایجاد احساس مسئولیت فرد به نقش‌هایش در جامعه انجام پذیرد تا مردم در کنار هم احساس امنیت کرده تا از یک طرف موارد خلاف هنجاری برطرف و از طرف دیگر ثبات در کلیه ارکان جامعه مخصوصاً در بعد اقتصادی و اجتماعی در جامعه حاصل شود.

فهرست منابع:

- احمدی، حبیب (۱۳۷۷). نظریه‌های انحرافات اجتماعی، شیراز، انتشارات زر.
- احمدی، حبیب (۱۳۸۴). جامعه‌شناسی انحرافات، تهران، سمت.
- احمدی، حبیب و محمد تقی ایمان (۱۳۸۴). "فرهنگ فقر، حاشیه‌نشینی و گرایش به رفتار بزهکارانه در میان جوانان حاشیه‌نشین ده‌پاله شیراز"، مجله جامعه‌شناسی کاربردی، دانشگاه اصفهان، سال نوزدهم، شماره ۲.
- افروغ، عماد (۱۳۷۷). فضا و نابرابری اجتماعی، تهران: دانشگاه تربیت مدرس.
- امین صارمی، نوذر (۱۳۸۰). انحرافات اجتماعی و خرده فرهنگ‌های معارض، انتشارات دانشگاه علوم انتظامی.
- بخشنده، مجتبی؛ گلمراد مرادی و الهام رستمی‌زاده (۱۳۸۷). بررسی نقش گروه‌های دوستان بر گرایش جوانان حمل سلاح‌های سرد، مقالات اولین همایش تأثیر نزاع بر امنیت اجتماعی، یاسوج، دی ماه، ۱۳۸۷.
- بیات، بهرام (۱۳۸۴). "بررسی پدیده حاشیه نشینی در استان تهران"، فصلنامه تخصصی - کاربردی مطالعات امنیت اجتماعی، تهران: معاونت اجتماعی نیروی انتظامی، شماره اول.
- ترنر، جان‌تان اچ (۱۳۷۲). ساخت نظریه جامعه‌شناختی، ترجمه دکتر عبدالعلی لهسایی‌زاده، شیراز: انتشارات نوید شیراز.
- توسلی، غلامعباس (۱۳۷۴). جامعه‌شناسی شهری، چاپ ششم، انتشارات پیام نور.
- سختوت، جعفر (۱۳۸۴). انحرافات اجتماعی، انتشارات دانشگاه پیام نور.
- طیبیبیان، منوچهر (۱۳۷۹). "شهر و فضاهای شهری"، فصلنامه معماری و فرهنگ، سال دوم، شماره ۶.
- فکوهی، ناصر (۱۳۸۳). انسان‌شناسی شهری، نشر نی.
- قربان حسینی، علی‌اصغر (۱۳۷۷). احساس امنیت، نشریه امنیت، سال دوم، شماره ۴.
- کیوسیتو، پیتر (۱۳۸۳). اندیشه‌های بنیادی در جامعه‌شناسی، ترجمه منوچهر محسنی، تهران: نشرنی.
- محسنی تبریزی، علیرضا (۱۳۸۳). وندالیسم، تهران، انتشارات آن.

Becker, H. S. (1960). "Notes on the Concept of Commitment", American Journal of Sociology, No. 66, pp. 32-42.

Cushman, J. W. (1992). "The Organizational Dynamics of Teacher Workplace Commitment: A study of Urban Elementary and Middle Schools", *Educational Administration Quarterly*, Vol. 28, No 1, pp. 5-42.

Doosje, B. E. & Spears, R. (1999). *Commitment and Intergroup Behavior & Social Identity: Context, Commitment, Content*. Oxford: Blackwell.

Lin, N. (1974). "Foundation of Social Research", New York: MC Graw, Hill.

Investigating the Role of Old and New Contexts in the Formation of Delinquent Subcultures in Bushehr: A Forward-Looking Approach to National Security in 2025

Gholam Reza Jafarinia (Ph.D)¹

DOI: 10.22055/QJSD.2021.17212

Abstract:

Groups and different culture together and specially in old shape town. Typicall social conflict with to gether and with dominant small culture that cause for formation conflict culture in old shape town. Basic goal article analysis role new and old shape in attitude's youth perverse small culture in Asaloye city with regard future for year 2025. The method of consider .Research consider with we from the method of surveying and by way of tod questionnaire, statistic society of studying youth is between 15 to Asaloye city numbers 300 persons youth select from statistic society for sample systematic random for studying .use from important for mmal for justifiability and alfa for stability research and use method of statistics prision's correlation and com parison factor of averages for testing theory rgrsiuon's technique measurement of research. Result research relation of meaning between four diverse groups. There is family's diversers, friend ship groups, and personal causes in habitable specialties with attitude perverse small culture. it theory atleast in 45/.level meaning and accept.T-test show that seven different suchas dependence of local in habitancy, sexuality, years of in habitansy, number of family intimacy between member of family, dis connection of family and rate connection with neighbors meaning from statistic and it different had import familiarity rate and intrant rgrsiuon's and intotal and success to comment 0/062 from varyans.

Key Concepts: *Social, Safty, Attitude to Perverse Small Culture, Dependences, Friend Ship, Family Personal in Gradient*

---

¹ Associate Professor, Department of Sociology, Islamic Azad University, Bushehr Branch, Bushehr, Iran, jafarinia_reza@yahoo.com

